Bu Çiçeği Soğanlasak da mı Saklasak,

Bazı bitkiler kışın hava soğuduğunda ya da yazın toprak kuruduğunda "telaşlanmaz". Çünkü yiyeceklerini ve tomurcuklarını yer altında korurlar. Uygun zaman gelince de sanki gizli bir düğmeye basılmış gibi yüzeye çıkıverirler. Nelerden mi bahsediyoruz? Tabii ki soğanlı bitkilerden!

Daha çok "soğanlı bitki" adıyla duymuş olabileceğiniz geofit grubundaki bitkiler, yaşamlarını toprağın altındaki özel depo organları sayesinde sürdürür. Bu bitkilerin toprak üstündeki kısımları çiçek açtıktan bir süre sonra kurur ve ortadan kaybolur. Ancak toprağın altında besin depolayan yapıları canlı kalır ve bitkiyi bir sonraki yıl için hazırlar.

Soğanlamasak da mı Saklasak?

Bazıları yazın ya da sonbaharda çiçek açsa da çoğu soğanlı bitki ilkbaharın başlarında çiçeklenir. Bu özellikleri sayesinde diğer bitkilerin henüz tam anlamıyla canlanmadığı dönemlerde bahçelere ve doğaya renk katarlar. Çok yıllıktırlar yani yıllarca yaşar, uygun koşullar oluştuğunda da çiçek açarlar.

Çiçeklenme ve tohum oluşturma döneminde depolama organlarını doldurur, yapraklarını döktükten sonra dinlenme dönemine girerler. Her ne kadar adlarında "soğanlı" ifadesi geçse de bu bitkilerin çoğunda, depolama birimi olarak gerçek anlamda soğan içeren yapılar bulunmaz.

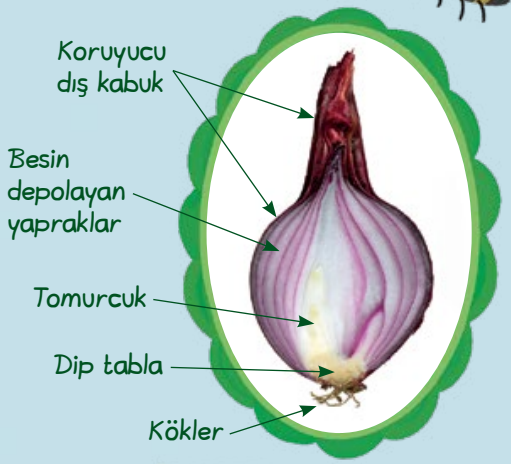

Yemeklerimize lezzet katan kırmızı soğanın toprak altındaki bölümleri

Soğan yapısının en alt bölümünde bulunan kısa ve basık gövde bölümüne dip tabla denir. Bitkinin kökleri buradan çıkar ve soğanın yaprak katmanları da dip tablaya bağlıdır.

Bu bitki sınıfına adını veren soğan görünümlü yapılara mutfaklarımızdan da alışkınız. Soğan formundaki depo organında kısa bir gövde, dip tabla ve çevresinde besin depolayan yapraklar bulunur. Lale ve nergis, soğan yapısında depo organı bulunan bitkilere örnektir.

Lale ve soğanı

Çiğdem ve kormu

Geofit bitkilerde bulunan bir diğer depolama organı da kormdur. Bu yapılar kat kat değildir; içleri dolu, şişkin bir gövde formundadır. Örneğin çiğdemler besinlerini korm yapılarında depolar.

Zerdeçal bitkisi

Bazı bitkilerse besinlerini yer altında, silindire benzeyen şekillerde uzanan rizom adındaki gövde yapılarında depolar. Örneğin yemeklerde kullanılan zerdeçal rizom yapısındadır.

Bitkinin büyüyerek toprağın üstünde yükselen kısmına sürgün denir. Yaprak, tomurcuk, meyve, çiçek gibi yapılar sürgünle taşınır ve gelişir.

Patates bitkisi ve yumruları

Yumrular da besin depolayan yapılardır. Yer altında büyüyen gövdenin uçlarının şişmesi ya da bitkinin köklerinin besin depolayarak kalınlaşması sonucu oluşabilirler. Patates ve yer elması yumru yapılara örnek olarak verilebilir.

Ülkemizi de içeren coğrafyaya endemik yani yalnızca buralarda yetişen soğanlı bitkiler var. Biraz da bu bitkilere göz atmaya ne dersiniz?

İlk durağımız Kapadokya. Adını yetiştiği bölgeden alan Kapadokya soğanı, kuraklığa dayanıklı olması sayesinde zorlu koşullarda bile yaşamını sürdürebilir. Mini mini bir sürü mor çiçekten oluşan bu bitki, görüntüsüyle etrafa saçılan bir havai fişeği andırır.

Yine bulunduğu yerin ismini alan bir bitkiyle karşınızdayız: İstanbul soğanı. 2017'de bulunduktan sonra üyesi olduğu bitki grubundaki hiçbir türe benzemediği fark edildiği için yeni bir tür olarak tanımlandı.

Çoğunlukla Antalya ve Isparta civarında gözlenen güz çiğdemi de ülkemize endemik soğanlı bitkilerden biri. Bu zarif çiçek yüksek ormanlık alanlarda yetişir.

Yetiştiği bölgenin önemli bir kısmı ülkemiz sınırlarında olan kardelen genellikle Akdeniz ve Ege bölgelerindeki vadilerin iç bölümlerinde ve kayalık alanlarda yetişir. Kasım ve aralık aylarında çiçek açar. O aylarda doğada pek çiçekli bitki bulunmadığı için hemen dikkat çeker.

Hakkâri, Şırnak ya da Van'a giderseniz ters lale adındaki bu turuncu çiçekleri görme ihtimaliniz artar. Çiçeklerinin aşağı doğru bakması ve renkli çiçeklerinin dip kısımlarında nektardan oluşan sıvı damlacıkları bu bitkinin en dikkat çekici özellikleridir.

Seniha Rabia Özder
Çizim: Nelin Bayraktar